

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Freud terug van niet weggeweest

Elk jaar opnieuw vieren we in Nederland de aankomst van Sinterklaas, terwijl je eigenlijk niet hebt gemerkt dat hij weggegaan was. Zo gaat het ook met Freud: 2006 was het Freudjaar, dat in december feestelijk is afgesloten. De vele activiteiten die in dat kader plaatsvonden, worden door ondergetekende uitgebreid verslagen. Wie in dit nummer de artikelen, recensies, verslagen en het essay *Vieze moppen* doorleest, krijgt echter de indruk dat de psychoanalytische 'Sinterklaas' helemaal niet is vertrokken. Het is een en al Freud wat de klok slaat.

De drie artikelen in dit nummer werden als voordrachten gepresenteerd op het symposium *Psychoanalyse en antropologie in debat over religie*, dat op 10 november 2006 door de Faculteit der Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap te Groningen werd georganiseerd. In deze bijdragen vormt 'toegepaste psychoanalyse' het theoretisch kader waarmee antropologische verschijnselen als familieverbanden, religie of cultuurontwikkeling worden beschreven.

Herman Westerink werkt het symposiumthema uit door Freuds ideeën over de relatie tussen religie en mythologie te onderzoeken. Creatief en inhoudelijk verdiepend is dat hij diens werken *De Mozes van Michelangelo*, *De overerving van het vuur*, *Totem en taboe* en *De man Mozes en de monotheïstische religie* in verband brengt met werk van collegae als Karl Abraham, Otto Rank en Theodor Reik over hetzelfde onderwerp. Net zoals Freudbiograaf Peter Gay over Freud spreekt als over de 'godeloze jood', laat Westerink zien hoe Freud worstelt met de joodse religie en haar mythische wortels. Een voorbeeld hiervan is dat Freud in zijn beschrijving van de Mozes van Michelangelo het opvallende detail van de mythische hoorntjes negeert. Aan het eind van zijn leven kent Freud in *Totem en taboe* de joodse religie een bijzondere plaats onder de religies toe. Het is interessant te lezen hoe Freud mythische elementen in de joodse religie wegpoetst, en haar tot een godsdienst verklaart die van aanvang af monotheïstisch is geweest. *De man Mozes* is ook onderwerp van het nieuwste boek van Freudonderzoeker Franz Maciejewski, dat door Eddy de Klerk wordt gerecenseerd.

Tomas Geyskens bespreekt het psychoanalytisch antropologische werk van de Hongaar Géza Róheim uit begin 1900 onder de nietsverhullende titel *De erotische grondslag van een nieuwe wereld*. Róheim ging een felle discussie aan met de antropoloog Malinowski, waarin hij tot in het absurde verdedigde

dat alle sociale en culturele instituties, zoals de veeteelt, de landbouw of het bouwen van vliegtuigen, een infantiel-seksuele oorsprong hebben. Zo schrijft hij over geld: 'Eerst is er het verlangen naar die anale symbolen, pas daarna de praktische toepassing.' In de bestudering van de cultuur moet steeds worden gezocht naar restanten van de infantiele (seksuele) speeldrift. Roheim ontwikkelde ook een droomtheorie, die preludeert op wat later bij Ogden en Bion terug te vinden is, namelijk dat het er in psychoanalyse vooral om gaat om de ongedroomde dromen alsnog verder te dromen, zoals mederedacteur Marc Hebbrecht opmerkte. Emke Bosgraaf, die aanvankelijk een verslag voor dit tijdschrift schreef, meldt dat de coreferent bij Geyskens' lezing, Jeroen Boekhoven, pittige uitspraken van antropologen citeerde waaruit bleek hoe verguisd Róheim eigenlijk was en is.

ook in Yme Kuipers artikel *Oedipus op de Trobiandeilanden* verkeren we in de wereld van de antropologie. Kuiper schetst hoe de antropoloog Malinowski begin 1900 veldwerk op de Trobiandeilanden deed en concludeerde dat het oedipuscomplex daar niet voorkwam. Door latere antropologen met een positivistische wetenschapsopvatting wordt diens werk nog regelmatig aangehaald om aan te tonen dat daarmee de hypothese van de universaliteit van het oedipuscomplex is gefalsificeerd. Kuiper schetst vijf redenen waarom Malinowski's conclusies over het waarheidsgehalte van de psychoanalyse in twijfel kunnen worden getrokken en illustreert dat met recente antropologische publicaties.

In 2006 werden lezers opgeroepen mee te doen aan een essayprijsvraag onder de titel *Opgroeien in een virtuele realiteit*. Computerspelen en internet bieden grote veranderingen voor spelmogelijkheden, zowel voor het kind als voor de adolescent. Wij vroegen ons af wat de psychoanalyse te melden heeft over deze nieuwe ontwikkelingen en of fantaseren en spelen in de virtuele realiteit anders zijn.

De Vlaamse analyticus Mark Kinet is de winnaar is geworden en zijn essay *E-Pathologie* wordt in dit nummer afgedrukt. Kinets essay is speels en associatief. Eén der juryleden schreef in zijn beoordeling: 'Terwijl ik aan het lezen was is de saaie en grijze zondagnamiddag onverwachts opgemonterd.' Kinet schetst hoe er op internet wordt 'gesurft op golven van vrijblijvende en lichtzinnige tot leeghoofdige toevalligheid. Dit alles in een taal die door Ik-regressie in vrije val is tot het equivalent van kinderlijk gebrabbel. Vraag is of een en ander zo wezenlijk van het geroezemoes op het spreekwoordelijke dorpsplein verschilt.' Gevaren ziet hij ook, namelijk als niet het verlangen om te spelen maar het verlangen naar liefde of contact voorop staat: 'Traumatische (her)belevingen en allerlei andere psychopathologische fenomenen liggen op het *world wide web* dan ten overvloede voor het grijpen.'

Frans Schalkwijk